

Mihin THL:ää tarvitaan?

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL, elää parhaillaan lyhyen historiansa merkittävintä murrosta. Sen lopputuloksesta riippuu, millainen asiantuntijalaitos suomalaisella terveydenhuollolla ja päätöksentekijöillä on tulevina vuosina käytettävissään.

THL syntyi viisi vuotta sitten kansainvälisesti poikkeuksellisen laajaksi laitokseksi. Asiantuntemuksemme kattaa suuren osan biolääketieteellisestä molekyyli-genetiikasta terveydenhuollon menetelmärviointiin ja köyhyystutkimukseen. Useimmissa muissa maissa väestön terveyttä ja hyvinvointia tutkii ja edistää joukko kapeammin suuntautuneita laitoksia. Kansainvälisesti THL:ää pidetään esimerkkinä modernista asiantuntijalaitoksesta.

Valtiontalouden säästöpäätökset ja tutkimuslaitosuudistus leikkaavat sektoritutkimuslaitosten rahoitusta valtioneuvoston kanslian käyttöön ja Suomen Akatemiaan perustettavan strategisen tutkimuksen neuvoston jaettavaksi. Tässä murroksessa THL:n budjettirahoituksesta arvioidaan katoavan neljännes vuoteen 2017 mennessä. Tämä tietää rajua sopeuttamista ja toimintojen painopisteiden uudelleen määrittämistä.

THL joutuu kuluvan vuoden aikana miettimään, mihin laitos keskittyy. Tässä työssä kuuntelemme herkällä korvalla paitsi omaa ministeriötämme, kaikkia sidosryhmiämme. Ei ole itsestään selvää, minkälaisia tietovarantoja, seurantajärjestelmiä ja millaista asiantuntemusta tarvitaan, jotta modernin Suomen väestön terveyttä ja hyvinvointia pystytään parhaiten suojelemaan ja edistämään.

Valtiovalta tarvitsee kuitenkin asiantuntijalaitoksensa. Lainsäätäjä on antanut perustuslaissa valtiovallalle vahvan veloitteen suojella ja edistää kansalaistensa terveyttä ja hyvinvointia. Siihen kuuluvat oikeudet terveelliseen ympäristöön ja välittömään toimeentuloon

ja huolenpitoon sekä riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Laki THL:stä sanoo yksityiskohtaisemmin, että laitos on olemassa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi, sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseksi. Laitoksella on THL-lain ja monien erityislakien velvoittamana lisäksi erityistehtäviä, esimerkiksi tartuntatautien ja ympäristöuhkien torjunnassa, tilastoviranomaisena ja oikeuslääkinnän alalla.

THL palvelee toisaalta päättäjiä, toisaalta sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöä. Se tuottaa monipuolista seurantatietoa, analyyseja ja ongelmien ratkaisuehdotuksia sosiaali- ja terveysalan organisaatioille ja ammattilaisille. Tärkeä osa THL:n toimintaa on tukea omaa ministeriötämme suomalaisen sosiaali- ja terveyspolitiikan strategisessa johtamisessa, lainsäädännön valmistelussa ja operatiivisessa toimeenpanossa.

Väestön ikääntyminen on Suomessa poikkeuksellisen nopeaa: THL:n tehtävänä on vaikuttaa siihen, että väestön terveys ja toimintakyky pidentyneinä elinvuosina on hyvä. Erityisen suuri huoli on eriarvoisuuden lisääntyminen. Väestöryhmien väliset terveyserot ja syrjäytyneiden määrä suurenevät. Tämä on eettisesti väärin, yhteiskunnan voimavarojen haaskausta, ja saattaa johtaa yhteiskuntarauhan säröilyyn.

Nyky-Suomen päällimmäisiä terveysongelmia ovat alkoholin aiheuttamat haitat, väestön lihominen ja liikkumattomuus, mielenterveysongelmat sekä muistisairauksien lisääntyminen. Viime kuukausien keskustelun jälkeen kaikille on tullut selväksi, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä on kriisissä. Lääkärin vastaanotolle jonotetaan usein viikkoja, eniten palveluja tarvitsevat saavat niitä vähiten, ja sosiaalipalvelujen ja terveyspalvelujen välillä on juopa.

THL:llä on myös velvollisuus huolehtia yhteiskunnan varautumisesta yllättäviin biologisten, kemiallisten tai tuntemattomien tekijöiden aiheuttamiin uhkatilanteisiin, jotka vaarantavat väestön terveyttä. Tarvittavaa asiantuntemusta ja valmiutta ei voi polkaista hetkessä vaaratilanteen uhatessa, vaan varautumiseen tarvitaan jatkuvaa tilanteen seuranta, monipuolista laboratorioasiantuntemusta ja epidemiologista osaamista hyvien kansainvälisten verkostojen ohella.

THL ei kamppaile yhteiskunnallisten ongelmien kanssa suinkaan yksin. Sen on oltava aloitteentekijä sosiaali- ja terveydenhuollon asioissa sekä vietävä ongelmien ratkaisuehdotukset myös muille hallinnonaloille. ”Health in all policies” on keskeinen toimintatapa lähivuosina.

Laitoksen on kasvatettava yhteistyökykyään ja jaettava osaamistaan tehokkaasti yliopistojen, tutkimuslaitosten, järjestöjen ja yritysmaailman kanssa. Avoin data on suomalaisen yhteiskunnan kehityksen vauhdittaja. Siksi myös THL:n on muokattava tietovarantojaan siten, että sekä laitoksen omat tutkijat ja asiantuntijat että muualla olevat tiedon tarvitsijat pääsevät hyödyntämään niitä paljon nykyistä tehokkaammin.

Viisaat päättäjät eivät kaipaa tyhjää jauhavia myötäliljoita. He tarvitsevat vankkaa asian-

tuntijalaitosta, joka tukee sekä päivittäistä että pitkälle tulevaisuuteen kurkottavaa päätöksentekoa. Toisaalta kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon arkityötä tekevät 265 000 ammattilaista eivät halua kuulla käytännölle vieraita ohjeita eivätkä alistua ylhäältä tulevalle sanelulle. Laitoksen on lähestyttävä muita toimijoita ja kuunneltava käytännön kokemuksesta nousevia viestejä.

Päätöksentekoa tukevaa asiantuntijalaitosta tarvitaan sosiaali- ja terveyssektorilla aivan varmasti. On vaikea kuvitella, että valtio jättäisi budjetistaan 24 prosenttia käyttävän sosiaali- ja terveysministeriön sektorin vaille terveyden ja hyvinvoinnin nykytilan tuntemusta, niihin kohdistuvien uhkien torjuntaa tai ilman valtakunnallista toiminnallista ohjausta ja seurantaa. Tämä on THL:n tehtävä myös tulevaisuudessa. Laitoksen elinehto on säilyttää korkeatasoinen osaaminen, avarakatseisuus ja puolueettomuus. Muuten THL:n olemassaolon oikeutus voidaan kyseenalaistaa ja otsikon kysymys kysyä isoilla kirjaimilla. ■

JUHANI ESKOLA, LKT, professori,
pääjohtaja
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,
Helsinki

SIDONNAISUUDET
Ei sidonnaisuuksia